

ÁLLAMHATÁROK.

Azokat az államhatárokat, amelyek 1930. körül, atlaszunk anyagának gyűjtése idején érvényben voltak Középeurópában, munkánk szerkesztésekor már régen elmosták a második világháború viharai. Ezek nagyobb részükben olyan határok voltak, amelyeknek történelmi múltjuk nem volt: 1919-20-ban hozták őket létre. E tájakon az államhatárok régebben s újabban is sokat változtak, csak magának a Kárpátmedencének határai bizonyultak politikai szempontból is kitűnő keretnek az európai államok kialakulása óta eltelt ezer esztendő alatt. A természetes medenceterület hét évszázadon át egységes államterületet alkotott: a magyar állam területét, és a Kárpátok vonalán, továbbá az Alpok lábain és a nyugatbalkáni hegyvidék északi peremén futó magyar államhatár nemcsak Középeurópa, hanem az egész kontinens egyik legtartósabb politikai választóvonalának bizonyult.

Ennek a tüneménynek természetes magyarázatát adja a domborzati térkép. A Kárpátmedence elég tágas és elég változatos táj ahhoz, hogy erős és önálló államot tartson el. Tájainak egymáshoz való jó kapcsolódása és kitűnő fekvésű központi tája megteremtették a települési kép egységét, megkönnyítették az egyéjszervezést és igazgatást. Köröskörül szinte hézag nélkül futó természetes határai ugyanakkor keretet és védelmet adtak az egészséges testnek és tisztán elválasztották a területet - település, cse-reforgalom, műveltség szempontjából egyaránt - más szomszédos területektől. Ilyen természetes államterület nincs több Középeurópában. Kisebb természetes kamrák vannak, ezekben azonban erős, önálló államok kifejlődni nem tudtak, a természetes keretek azonban a tartományi határokat ezek körül ugyanolyan tartóssá tették, mint a Kárpátmedence körül az államhatárt. /Csehország, Munténia területe és határai./

Az 1910. évi államhatárok közül az Alpok keleti lábain és a Kárpátokon futó határ megegyezik Magyarország ezeréves történelmi határaival. A Száva vonalán futó déli határrész ujkeletű/XVIII. század/. A Kárpátmedencét nyugatról és észak felől övező Osztrák Császárság határai befelé, a Kárpátmedence felé, majdnem végig jó, természetes határok voltak, a külső határok azonban csak kisebb részükben /az Alpokban néhány szakaszon és a Cseh-medence körül/. A német-orosz határ Felsőszilézia és Kislenyelország között természetes vizválasztón futott, tovább északra azonban már mesterséges vonal volt a lengyel területen át. Romániának - a kis déldobruzzsai szakaszt kivéve - 1910-ben mindenfelé természetes határai voltak. Nyugaton a Kárpátok gerincei, északon, keleten és délen nagy folyók. Szerbia felölelte a Balkán félsziget legfontosabb kamráját a Morava medencét és majdnem végig természetes határokkal rendelkezett.

Az 1930. évi határok nemcsak hosszabb vonalat adnak területünkön az 1910. éviéknél, de legnagyobb részükben mesterséges választóvonalak, amelyek a természetes határokat szinte kerülik. A hosszasan elnyúló Cseh-Szlovákiának északi határai jók, ezek megegyeznek a régi Osztrák Császárság és Magyarország egyes határszakaszaival. Az új állam déli határai azonban a Morva medencétől kezdve az Északkeleti Kárpátokig, a Tisza forrásvidékéig, iskolapéldái a természetellenes határvezetésnek. Ez a határrész több mint 1000 km. hosszúságban rengeteg utat, vasutat, folyót vág át, nagyobb központok közvetlen közelében halad, sűrű népességű és egymással szorosan gazdasági érdekszálakkal egybefűzött vidékeket metsz ketté. Emellett ugyyszólván seholsen követi az etnikai határt sem. Románia keleti határa eltolódott a Prut-ról a Dnyeszter folyóra, délen megmaradt a Duna vonalán, nyugat felé azonban átlépte a Kárpátok hatalmas bástyafalát, sőt Erdély nyugati hegyvidékét is és a Magyar Alföldön futott a Tisza forrásvidé-

KÖZÉPEURÓPA DOMBORZATI KÉPE

kétől egészen a Duna Vaskapu-szorosáig. E határ - szintén több mint 1000 km. hosszúságban - ugyanolyan rossz volt, mint Csehszlovákia déli határa a Kárpátmedencében. Jugoszlávia határai nagyobb részükben természetes választóvonalakon futottak. Csak északi határa volt mesterséges. A Dráva-Duna torkolat vidék elmetzése és a magyar Alföldön vezetett határszakasz tarthatatlan volt. A közlekedést erősen bénította és a nagyobb gazdasági és népességi gócek életműködését gátolta ez a határvezetés.

Az 1919-20-ban megvont új határok legnagyobb károkat a Kárpátmedencében okoztak s a Nagy Magyar Alföldnek - a medence legfontosabb tájának - életét zavarták meg legjobban. E határoknak semmi történelmi múltjuk sem volt. Nem egyeztek a törökkori /XVI-XVII. század/ határokkal sem, amelyek szintén természetellenes választóvonalak voltak.

Az 1938-41-ben vont újabb határokat nem ábrázoljuk. Háborús időkben született s nagyobb részükben a földrajzi és gazdasági érdekek figyelembe nem vételével vezetett mesterséges határok ezek.

TÁJNEVEK.

A sokat változó politikai határok miatt Középeurópa területén az állannevek, országnevek nem mindig alkalmasak területek megjelölésére, mert változó értelműek. Maradandóbbak és tájékoztatásra alkalmasabbak a tartománynevek és nagyobb tájnevek. Területünkön a változatos domborzat, klíma és növényzet miatt rengeteg tájnév él. Ezeket mind lehetetlen ábrázolni. Térképünk csak a legfontosabbakat emeli ki; azokat, amelyek tartományi jelentőségű vagy nagyságu területeket jelölnek.

Helyes lett volna a tájak magyar elnevezése mellett azoknak eredeti nevét is térképre vinni, azt a nevet és úgy, amelyet a helybeli lakosok használnak. Ennek akadálya, hogy Középeurópa soknyelvű, tarka nemzetiségű területén több tájnak két, sőt háromféle nyelvű eredeti neve is van. Így Sziléziát az ottani német lakosok Schlesien-nek, a lengyelek Śląsk-nak, a csehek Slezsko-nak írják és mondják. Szlovéniát a németek Krain-nak, a szlovének Slovenija-nak nevezik, Erdély neve az ott lakó németek közt Siebenbürgen, a románok közt Ardeal vagy Transilvania.

A tájak elhatárolása nehéz, mert a természetben ritkán találunk éles határokat /magas hegy-ségek összefüggő gerincvonala/, a szomszéd-tájak egymásbaolvadnak. Legnehezebb területünk északkeleti részén helyes táji tagolást adni. Itt ugyanis a nagyjában sík, lapos területen hiányzik a domborzat tagoló hatása. Másutt viszont egymást részben fedő tájneveket találunk. A magyar Kisalföld pl. jól megkülönböztethető táj, a Dunától északra elterülő részét mégis az északi magyar Felvidékhez /Szlovákia/ szokták sorolni, a közigazgatási beosztás is azzal kapcsolja össze, déli része viszont beleesik a Dunántul elnevezésű területbe s attól sem földrajzi, sem közigazgatási határokkal jól el nem különíthető. Vannak viszont természeti határokkal kitűnően elkülönített tájak, amelyeknek táji nevük nincs. Ilyen az észak-bulgár tábla a Balkán hegység gerincvonala és az Alduna vonala között.

A középeurópai tájnevek nagyobb része nem népnévből származik és a népnévből származó tájnevek sem mindig homogén lakosságu területeket jelölnek. /Pl. Csehország, Morvaország./ Ujkeletű nevek Szlovákia és Ruténia, amelyek az első világháború utáni területfelosztás nyomán keletkeztek mint tartomány- ill. országnevek.